

Ministerie van Landbouw,  
Natuur en Voedselkwaliteit

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

De Voorzitter van de Eerste Kamer  
der Staten-Generaal  
Kazernestraat 52  
2514 CV DEN HAAG

**Directoraat-generaal Agro**  
Directie Dierlijke Agroketens en  
Dierenwelzijn

**Bezoekadres**  
Bezuidenhoutseweg 73  
2594 AC Den Haag

**Postadres**  
Postbus 20401  
2500 EK Den Haag

**Overheidsidentificatienr**  
00000001858272854000

T 070 379 8911 (algemeen)  
F 070 378 6100 (algemeen)  
[www.rijksoverheid.nl/Inv](http://www.rijksoverheid.nl/Inv)

Datum 1 februari 2023  
Betreft Beantwoording nadere vragen inzake toezegging T01556 aantal ritueel  
geslachte dieren en hoeveelheid geëxporteerd onbedwelmd ritueel  
geslacht vlees

**Ons kenmerk**  
DGA-DAD / 22512801

Geachte Voorzitter,

Hierbij zend ik u de antwoorden op de vervolgvragen van de leden van de fracties van de PVV en PvdD over toezegging T01556 registratie aantal ritueel geslachte dieren en hoeveelheid geëxporteerd onbedwelmd ritueel geslacht vlees (kenmerk 170023.05U, ingezonden op 4 oktober 2022).

**Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van de PVV**

Toezegging T01556 vraagt om het totaal aantal onbedwelmd geslachte dieren, gedifferentieerd naar diersoort, alsmede het verdere traject van deze vleesproducten, in kaart te brengen. Naar de mening van de leden van de PVV-fractie is niet voldaan aan deze toezegging, omdat er geen volledig beeld is waar het vlees afkomstig van onbedwelmd geslachte dieren uiteindelijk terecht komt en om welke exacte aantallen onbedwelmd geslachte dieren het gaat. Naar aanleiding van de beantwoording van 30 mei 2022 hebben zij de volgende vragen en opmerkingen.

1

De leden van de PVV-fractie hebben allereerst een aantal vragen naar aanleiding van het onderzoek van de Wageningen University & Research (WUR). Zij lezen dat de WUR geen uitgebreide controle kon uitoefenen op de gegevens zoals door de NVWA zijn aangeleverd omdat de WUR geen toegang had tot de brongegevens bij de NVWA. In de beantwoording van 30 mei 2022 staat hierover het volgende: "De WUR had geen toegang tot de brongegevens omdat dit facturen van individuele bedrijven betreffen. Deze bevatten privacygevoelige informatie. In de totstandkoming van de opdracht aan de WUR is expliciet aan de orde geweest dat toegang tot deze brongegevens niet mogelijk was en volgens de onderzoekers was dit ook niet noodzakelijk".

Deze leden zijn van mening dat het mogelijk is gegevens te anonimiseren, of enkel de aantallen dieren door te geven? Een goed onderzoek valt of staat met de juiste data, aldus de leden van de PVV-fractie. Zij vragen daarom of het vanuit wetenschappelijk opzicht niet vreemd is dat de onderzoekers een extra controle niet noodzakelijk zouden vinden. In hoeverre is dit onderzoek serieus te nemen

als er geen controle kan worden uitgevoerd op de juistheid van de invoer-data, zo vragen zij u.

**Antwoord**

De WUR had geen toegang tot de brongegevens, omdat dit facturen van individuele bedrijven betreffen. Deze bevatten privacygevoelige informatie. In de totstandkoming van de opdracht aan de WUR is expliciet aan de orde geweest dat toegang tot deze brongegevens niet mogelijk was en volgens de onderzoekers was dit ook niet noodzakelijk. Ik heb geen reden om de deskundigheid en daarmee het oordeel van de onderzoekers op dit punt in twijfel te trekken. Evenmin heb ik aanleiding om de door de NVWA aangeleverde gegevens in twijfel te trekken.

2

De leden van de PVV-fractie vragen u voorts waarom het in de reguliere slachtlijn, indien het product vlees bevat afkomstig van ritueel onbedwelmd geslachte dieren, niet wettelijk verplicht is dit aan de consument te melden. Hoe verhoudt zich dit tot de opvatting dat onbedwelmde slacht een uitzondering is op de wettelijk standaard slachtvoorschriften?

**Antwoord**

De mogelijkheid om toe te staan dat, voor religieuze doeleinden, onbedwelmd aangesneden wordt bij het slachten volgt rechtstreeks uit de Europese Verordening 1099/2009 inzake de bescherming van dieren bij het doden (Art. 4, lid 4). Hierbij geldt géén verplichting dit te communiceren. De aanvullende wettelijke eisen die in Nederland gelden bij het onbedwelmd slachten zijn een extra waarborg dat de aantasting van het dierenwelzijn, als gevolg van het onbedwelmd aansnijden, tot een minimum beperkt wordt.

3

Volgens de beantwoording van 30 mei 2022 is de NVWA er niet van de hoogte welke private keuringsbedrijven halalvlees certificeren. De leden van de PVV-fractie vragen in een gemotiveerde reactie aan te geven of u bereid bent om dit alsnog in kaart te brengen.

**Antwoord**

Er zijn in Nederland meerdere private keuringbedrijven die halalvlees certificeren. De vijf grootste certificeerders zijn, voor zover ik daar zicht op heb, 1. Halal Quality Control (HQC), 2. Halal Audit Company (HAC) 3. Halal Correct Certification (HCC), 4. Halal International Control (HIC) en 5. Halal Voeding en Voedsel (HVV). De NVWA houdt toezicht op naleving van alle wettelijk eisen met betrekking tot diergezondheid, dierenwelzijn, hygiëne en voedselveiligheid, zowel bij reguliere als onbedwelmd religieuze slacht. Halal-certificatie betreft uitsluitend private (aanvullende) eisen. Toezicht op de naleving van private eisen is geen overheidsaangelegenheid.

4

Ten slotte vragen deze hoe het kan het dat het ministerie geen inzicht heeft op welke slachthuizen lid zijn van de VSV. Slachtinrichtingen moeten een erkenning aanvragen bij het NVWA. Daar is dan toch bekend hoeveel slachtinrichtingen er

zijn? Zij ontvangen daarom graag een overzicht van de leden van de VSV en de erkenningen van slachtinrichtingen.

Antwoord

De erkenningen van slachtinrichtingen staan gepubliceerd op de website van de NVWA<sup>1</sup>. Momenteel bezitten 153 slachtinrichtingen een erkenning, waarvan er 62 een registratie voor de onbedwelmde slacht bezitten. Een overzicht van de leden van VSV is terug te vinden op hun website<sup>2</sup>. Navraag bij de brachevereniging VSV leert dat de leden goed zijn voor een aandeel van 80% van de jaarlijkse onbedwelmde rituele slacht in Nederland.

### **Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van de PvdD**

5

De leden van de PvdD-fractie vragen of u erkent dat veel vlees door consumenten niet bij de slager, maar bij de supermarkt wordt gekocht, waarbij niemand aanwezig is die vragen over de herkomst van het vlees kan beantwoorden. Tot wie moet de consument zich dan wenden voor informatie? Bent u het met deze leden eens dat er van transparantie dus zeker niet altijd sprake is?

Antwoord

Ik kan inderdaad niet uitsluiten dat een consument in een supermarkt niet altijd de gewenste informatie kan verkrijgen. Wageningen Research bracht de productie- en afzetketen van vlees van de in Nederland onbedweld geslachte dieren in beeld. Zij constateerden dat dit vlees met name bij speciaalzaken, slagers of restaurants wordt verkocht en niet bij supermarkten. Ten aanzien van vlees van in Nederland onbeweld geslachte dieren benadruk ik nogmaals dat het niet aannemelijk is, dat het vlees afkomstig van dieren die zonder voorafgaande bedwelmingsmiddelen zijn geslacht op de reguliere markt eindigt.

6

Betekent dit dat in de gehele EU niet wordt geregistreerd hoeveel en welk vlees van onverdoofde slacht er jaarlijks wordt geïmporteerd en geëxporteerd? Of is Nederland daarin uniek?

Antwoord

De registratie van onbedweld geslacht vlees maakt geen onderdeel uit van de geharmoniseerde handelsstatistiek. Voor zover ik daar zicht op heb, is Nederland dan ook niet uniek binnen de EU op dit vlak.

7

Deze leden vragen op welke wijze u kunt garanderen dat vlees van dieren die onverdoofd zijn geslacht maar dat is afgekeurd voor het koosjer-circuit, wordt afgezet in het halal-circuit en hoe het toezicht hierop is vormgegeven. Op welke wijze kunt u garanderen dat dit vlees niet in het reguliere circuit terechtkomt?

Antwoord

Gelet op de bevindingen door Wageningen Research en de evaluatie van het Convenant door Deloitte sluit ik mij aan bij de conclusie van mijn ambtsvoorgangers, dat het niet aannemelijk is, dat het vlees afkomstig van dieren

<sup>1</sup> [Slachthuis: erkende bedrijven | Erkenningen, registraties en vergunningen | NVWA](#)

<sup>2</sup> [Leden - VSV \(vsvbedrijven.nl\)](#)

die zonder voorafgaande bedwelming zijn geslacht op de reguliere markt eindigt (Kamerstuk 30 mei jl. en Kamerstuk 31 571, AE). Zoals mijn ambtsvoorganger de Kamer eerder meldde, is inderdaad niet uitgesloten dat vlees, afkomstig van onbedwelmd aangesneden dieren, niet als herkenbaar 'halal' of 'koosjer' verkocht wordt.

8

Ook vernemen zij graag waarom niet standaard, maar wel bij de slacht voor het Offerfeest, wordt geregistreerd hoeveel dieren direct na het aansnijden een bedwelming kregen, hoeveel dieren kort voor het verstrijken van de 40 seconden een bedwelming kregen en hoeveel dieren geen bedwelming kregen omdat ze binnen 40 seconden na het aansnijden het bewustzijn hadden verloren? Kunt u de cijfers van het Offerfeest van 2022 wat betreft deze vragen delen met de Kamer?

Antwoord

In het huidige registratiesysteem worden deze gegevens standaard vanuit de slachthuizen ofwel rechtstreeks ofwel via gegevens door de toezichthouder aangeleverd vastgelegd en in systemen gezet. In onderstaande tabel worden deze aantallen dieren over de afgelopen twee jaar, uitgesplitst per diersoort weergegeven.

Tabel 1: Gegevens onbedwelmd ritueel aansnijden 2021 en 2022

Diersoort	Totaal onbedwelmd		Direct nabeledwelmd na aansnijden		Nabeledwelmd vlak voor verstrijken 40 seconden	
	2021	2022	2021	2022	2021	2022
Rund	1.125	1.534	1.645	929	123	161
Schaap/geit	15.927	7.542	31.263	21.454	980	1.807
Totaal	<b>19.146</b>	<b>10.147</b>	<b>33.333</b>	<b>22.585</b>	<b>1.117</b>	<b>1.993</b>

In onderstaande tabel worden de gevraagde aantallen dieren, uitgesplitst per diersoort weergegeven zoals deze ook zijn weergegeven in het verslag van 7 november 2022 aangaande de vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F) voor het jaar 2023 (Kamerstuk 36 200 XIV, nr. 6).

Tabel 2: Gegevens Offerfeest 2022

Diersoort	Totaal geslacht	Totaal bedwelmd	Totaal onbedwelmd	Direct nabeledwelmd na aansnijden	Nabeledwelmd vlak voor verstrijken 40 seconden	Nabeledwelmd op aanwijzing NVWA	Niet nabeledwelmd
Rund	1.117	410	707	620	64	0	23
Schaap/geit	30.941	15.424	15.517	7.471	51	1	7.994
Totaal	<b>32.058</b>	<b>15.834</b>	<b>16.224</b>	<b>8.091</b>	<b>115</b>	<b>1</b>	<b>8.017</b>

9

De leden van de PvdD-fractie vragen hoe u kunt stellen dat er "niet meer dieren onbedwelmd ritueel worden geslacht dan noodzakelijk om aan de daadwerkelijke behoefte van de in Nederland aanwezige religieuze gemeenschappen aan vlees van onbedwelmd ritueel geslachte dieren te voldoen", terwijl er geen statistieken worden bijgehouden over de import en export van onbedwelmd geslacht vlees.

10

Deze leden vragen of u het ermee eens bent dat er veel meer onbedwelmd geslacht vlees in Nederland kan circuleren (door ontbrekende in- en exportcijfers) dan dat er nodig is om aan de behoefte van de religieuze gemeenschappen te voldoen. Zo ja, bent u het dan met de leden van de PvdD-fractie eens dat de afspraak - *er mag alleen nog maar worden geslacht voor de binnenlandse behoeften* - die is gemaakt in het Convenant Onbedwelmd Slachten volgens Rituele Riten (vastgelegd en in werking getreden op 1 januari 2018), niet gehandhaafd kan worden?

Antwoord 9 en 10

De mogelijkheid om toe te staan dat, voor religieuze doeleinden, onbedwelmd aangesneden wordt bij het slachten volgt rechtstreeks uit de Europese Verordening 1099/2009 inzake de bescherming van dieren bij het doden (Art. 4, lid 4). In het Addendum bij het Convenant onbedwelmd slachten volgens religieuze rituelen van 18 juli 2017 is overeengekomen dat: "een stelsel wordt vormgegeven waarmee wordt geborgd dat jaarlijks in Nederland niet meer dieren onbedwelmd ritueel worden geslacht dan noodzakelijk om aan de daadwerkelijke behoefte van de in Nederland aanwezige religieuze gemeenschappen aan vlees van onbedwelmd ritueel geslachte dieren te voldoen". Op 20 december 2021 is uw Kamer op de hoogte gesteld van de uitkomsten van het onderzoek van Wageningen Research naar deze behoefte. Het onderzoeksrapport laat zien dat er in de praktijk geen sprake is van dergelijk onnodig onbedwelmd slachten in Nederland. Zoals mijn ambtsvoorganger al aangaf, zie ik bijgevolg geen reden om hiervoor een apart stelsel in het leven te roepen en dit wettelijk vast te leggen. Wel blijf ik, conform de beleidslijn van mijn ambtsvoorganger, de ontwikkelingen op dit vlak nauwgezet volgen en bespreek met Convenantspartijen op welke wijze geborgd kan blijven, dat jaarlijks niet meer dieren dan waar behoefte aan is ritueel onbedwelmd worden geslacht voor de Nederlandse markt (Kamerstuk 31 571, AG).

11

De leden van de PvdD-fractie vragen u of dieren (zoals runderen in de koosjere slacht) na een mislukte onverdoofde aansnede na 40 seconden alsnog onbruikbaar verklaard kunnen worden voor de religieuze markt en in het reguliere circuit aangeboden worden. Zo ja, hoe kan een consument zeker weten dat het gekochte vlees niet afkomstig is van initieel onverdoofde slacht?

Antwoord

Het is inderdaad niet uitgesloten dat vlees, afkomstig van onbedwelmd aangesneden dieren, niet als herkenbaar 'halal' of 'koosjer' verkocht wordt, zoals eerder is gemeld aan uw Kamer in 2018 (kenmerk 2018D44382).

**Directoraat-generaal Agro**  
Directie Dierlijke Agroketens en  
Dierenwelzijn

**Ons kenmerk**  
DGA-DAD / 22512801

In het algemeen zal er geen vlees van onverdoofd geslachte dieren als vlees afkomstig van reguliere slacht verkocht worden, omdat de slachtkosten van dieren die onbedwelmd geslacht worden beduidend hoger liggen dan van regulier geslachte dieren. Dit wordt bevestigd in de evaluatie door Deloitte alsmede het onderzoek van Wageningen Research.

Piet Adema  
Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit